

بسم الله الرحمن الرحيم

برای دانلود متن درس [کلیک کنید](#)

مستحضرید بحث ما در تفسیر واجب مشروط بود معلوم شد در تفسیر واجب مشروط دو دیدگاه وجود دارد. بحث دیگری که به عنوان یک اصل داشتیم این بود که در رجوع قید به هیئت یا ماده اختلاف است؛ نظر صحیح این است که گاه قید رجوع به ماده می کند و گاه رجوع به هیئت می کند.

اما بحثی که امروز وارد می شویم این است؛ آقایان اصولی به مناسبت مقدمه واجب بحث وجوب معرفت و تعلم احکام را مطرح کرده اند اصل وجوب و نوع وجوب را مورد دقت قرار داده اند. سوال چرا مرحوم آخوند در بحث مقدمه واجب، بحث تعلم احکام را مطرح می کند؟ چرا این بحث را مستقلاً در اصول یا فقه مطرح نکرده است؟ پاسخ: قصه از اینجا شروع می شود بنابر تفسیر مشهور در تفسیر واجب مشروط، قبل از حصول شرط ما چیزی به نام وجوب نداریم؛ نماز نسبت به وقت واجب مشروط است بنابر تفسیر مشهور ما قبل از وقت وجوبی نداریم باید وقت داخل شود تا وجوب بیاید و... نکته این است یکی از مقدمات نماز تعلم احکام نماز است قهراً قبل از حصول شرط وجوبی به عهده مکلف نیست. آیا می شود به این لازمه ملتزم شد؟ چون در وقت که امکان یادگیری وجود ندارد و تا آموزش ببیند برخی اعمال از او فوت می شود. بلکه بعضی از احکام مثل روزه آموزشش آسان است فقط کافی است به مکلف بگویی نباید چیزی بخوری و بیاشامی و سر زیر آب ببری و ... فعلاً این ها را انجام بده تا بعد بقیه جزئیات را به تو بگویم اما نماز اینگونه نیست مشتمل بر حمد و سوره و رکوع، سجده، سلام و... است و تعلم آن به آسانی نیست. و تقریباً در درون وقت ممکن نیست.

این بحث در بسیاری از مقدمات جریان دارد مثلاً در حج نیز جریان دارد حج واجب مشروط است، مشروط به استطاعت و رسیدن وقت، قبل از رسیدن وقت که حج واجب نیست معمولاً اگر کسی قبل از رسیدن وقت خود را آماده نکند نمی تواند در وقت خودش را آماده کند. اصطلاحاً این ها را مقدمات مفوته گویند یعنی مقدماتی که اگر جلوتر انجام نشود در وقت خودش واجب فوت می شود.

نکته: البته هر مقدمه ای مفوته است اما علمای در مقدمات مفوته اصطلاح خاص دارند که بیان شد.

وجوب تعلم از مقدمات مفوته به حساب می آید و از آنجا که مرحوم آخوند بحث را به وجوب تعلم برده اند ما نیز در اینجا گریزی می زنیم.

بحث از وجوب معرفت

توجه کنید این بحث حتی ظرفیت یک رساله علمی را دارد.

مشکل این شد که ما یادگیری احکام را چطور قبل از حصول شرط باید درست کنیم؟ تمام بحث این است که شخص می داند اگر قبل بلوغ احکام را یاد نگیرد نمی تواند بعد از بلوغ عمل را انجام دهد و عمل فوت می شود. علمای ما در اینجا سه راه را رفته اند.

1: مرحوم آخوند این راه را با لایبعد مطرح می کنند. و می فرماید: در این موارد، وجوب عقلی غیر شرعی درست می کنیم یعنی وجوب عقلی که ذیل قاعده ملازمه نمی رود. از اینجا می فهمیم که برخی از وجوب عقلی ها الزام شرعی را به همراه ندارند. توضیح مرحوم آخوند: عقل ما درک می کند که اگر جلوتر معرفت پیدا نکنی در وقت خودش نمی توانی انجام بدهی و... همین

قدر که احتمال می دهی این واجب در حق شما منجز می شود حکم به وجوب احکام می آید و می گوید اگر یاد نگیری و بعداً عقاب شوی عقاب تو، عقاب بلا برهان نیست. می دانید که هر انسانی نسبت به تکالیف الهی باید مؤمن از عقاب داشته باشد؛ من و شما هم که برائت جاری می کنیم به خاطر مؤمن از عقاب است چون اگر برائت جاری نکنیم مؤمن از عقاب نخواهیم داشت. اینکه برائت را قبل از فحص جاری نمی کنند هم به خاطر عدم وجود مؤمن است.

مرحوم آخوند می فرماید: ما از باب وجوب عقلی غیر شرعی وجوب تعلم احکام را اثبات می کنیم؛ البته از آنجای که لا یبعد به منزله فتوا است این نظر را می توان به مرحوم آخوند نسبت داد.

استاد: عقل حکم ندارد بلکه عقل درک دارد؛ در قاعده ملازمه نیز کلاماً حکم به العقل... به معنای درک ضرورت است؛ عقل که به ما نمی تواند بگوید باید این کار را بکنی بلکه عقل فقط می تواند بایستگی یک فعل را بیان کند. فرمان نیاز به مولویت دارد عقل که مولویت ندارد. فقط خداوند حق فرمان دارد یا کسی که به او خداوند مولویت دهد مثل پیامبر، ائمه، فقیه، اب و جد و... من همیشه می گویم لزوم عقلی نه وجوب عقلی و بر روی تعبیرم دقت می کنم.

من در فقه و عقل، دو دیدگاه را بررسی کردم نظر اول دیدگاه کسانی است که می گویند عقل حکم دارد و دیدگاه دوم نظر کسانی است که می گویند عقل فقط درک دار نه مولویت و امر و نهی و.... اگر کسی به شما بگوید به نظر من می آید شما این کار را بکنید آیا شما این را فرمان تلقی می کنید؟ شما وقتی پیش مشاور می روید راهنمایی مشاور که برای شما دستور نیست بلکه صرفاً راهنمایی است و مشاور درک بایستگی می کند.

مرحوم آخوند: عقلی که درک بایستگی کند که از او وجوب استفاده نمی شود. عقل اگر به شرع نرسد که انسان را راه نمی اندازد.

مرحوم مظفر به ما یاد داده اند که این ها لزوم عقلی ندارد.

عبارت برگه ص 368

لكن قيل بالنسبة الى المعرفة: لا يبعد القول بوجوبها (معرفت) حتى في الواجب المشروط بالمعنى المختار قبل حصول شرطه لكنه لا بالملازمة (این بالملازمه را دو مدل می شود معنا کرد 1: نه از باب ملازمه وجوب مقدمه از وجوب ذی المقدمه؛ چون هنوز وجود ذی المقدمه نیامده است. 2: قائل به وجوب می شویم اما نه به معنای وجوب عقلی و دخول در قاعده ملازمه و رسیدن به حکم شرعی) بل من باب استقلال العقل (وجوب ارشادی) بتنجز الاحكام بمجرد قيام احتمالاتها الا مع الفحص و الیاس عن الظفر بالدلیل علی التکلیف فیستقل بعده بالبرائة.

اشکال: این حرفی که مرحوم آخوند می زند را شما در اصل وجوب مقدمه واجب زدید شما فرمودید مقدمه واجب، وجوب شرعی ندارد بلکه لزوم عقلی دارد.

پاسخ: در آنجا باید ما، مستند به شارع بود از باب وجوب ذی المقدمه؛ یعنی در آنجا می توانیم باید را مستند به شارع بکنیم چرا که وجوب ذی المقدمه را داریم اگر هم می گوئیم وجوب نداریم به خاطر لغویت است. اما در اینجا فرض بر این است که هنوز ما وجوب ذی المقدمه نداریم عقل می گوید بلند شو انجام بده من می گویم نمی خوام بلند شوم.

2: معرفت احکام وجوب مستقلى دارد و اسم آن وجوب تهیئى است. آقای اردبیلی، صاحب مدارک قائل شده اند منظورشان هم معرفت احکام است و در مقدمه واجب هم به این بحث پرداخته اند. این ها فرموده اند: خود تعلم احکام موضوعیت دارد. معتقدند از ادله استفاده می شود ما باید خودمان را آماده کنیم گفته اند اگر کسی یاد نگیرد گناه دارد و شخص عقاب هم می شود هر چند که به مخالفت هم نیفتد؛ کسی که نماز را یاد نمی گیرد و نماز از او فوت می شود دو عقاب دارد برای ترک تعلم و ترک نماز.

البته طبق نظر معروف در چنین مواردی تعدد عقاب در این مورد نداریم.

البته فکر نکنید این وجوب مثل وجوب مقدمه است چرا که وجوب مقدمه غیری است اما این وجوبی که آقایان برای معرفت بیان می کنند نفسی است. صاحب کفایه در جلد 2 می فرماید: وجوب تهیئى نفسی.

استاد: اثبات این مطلب بسیار سخت است چرا که معرفت احکام خودش موضوعیت ندارد بلکه تمام شخصیتش به خاطر وجود احکام است. کلمات مقدس اردبیلی را ببینید.

نکته: آقای اردبیلی هم متفکر بود و هم مقدس اما نمی دانم چرا او را به مقدس بودن معرفی می کنند.

3: چه کسی گفته ما واجب مشروط را مثل مشهور تفسیر کنیم بلکه مثل شیخ انصاری تفسیر می کنیم. و می گوییم نسبت به معرفت وجوب جلوتر آمده است.

استاد: به نظر ما تمام این راه ها آسان است اما در مورد ممیز غیر بالغ کار سخت است و نیاز به تأمل دارد. غیر بالغ اگر قبل از بلوغ یاد نگیرد حداقل یک یا دو روز بعد بلوغ احکامش فوت می شود. به چه بیانی به غیر بالغ بگوییم یاد بگیر و...
الحمد لله رب العالمین